

Anna Chochowska

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych
im. prof. Stanisława Tarnowskiego W Tarnobrzegu
ORCID: 0000-0002-4146-9951

ADMINISTRACYJNOPRAWNA REGLAMENTACJA WYKONYWANIA ZAWODU PSYCHOLOGA W POLSCE

Wprowadzenie

Konstytucja RP gwarantuje każdemu człowiekowi wolność wyboru i wykonywania zawodu¹. Trzeba jednak zaznaczyć, że wolność ta nie ma charakteru absolutnego, ustawa zasadnicza wprowadza bowiem możliwość ustanowienia różnego rodzaju ograniczeń w oparciu o przesłanki wymienione w art. 31 Konstytucji RP, do których zalicza się m.in. konieczność zapewnienia ochrony zdrowia czy bezpieczeństwa publicznego. Niewątpliwie państwo ma również prawo ograniczyć dostęp do wykonywania niektórych zawodów poprzez wprowadzenie wymogu posiadania odpowiednich kwalifikacji, a także ustanowienie warunków wykonywania danego zawodu. Najczęściej wspomniane wyżej ograniczenia dotyczą tzw. zawodów zaufania publicznego, których doniosła rola przejawia się w wykonywaniu istotnych dla państwa i jego obywateli zadań.

Dokonując analizy norm konstytucyjnych, wydaje się, że udzielanie przez psychologów pomocy psychologicznej czy innych interwencji w sferę psychiki ludzkiej i dobrostanu człowieka winno być przedmiotem szczególnego zainteresowania państwa. Zdrowie to przecież wartość najwyższa, a jego ochrona stanowi jeden z najistotniejszych obowiązków władz publicznych, które winny podejmować wszelkie działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa także w tym obszarze. Ochrona zdrowia nie ogranicza się przecież wyłącznie do aspektu fizycznego, ale obejmuje również sferę ludzkiej psychiki. Konieczne zatem staje się uznanie, że zawód psychologa to niezwykle ważny z punktu widzenia interesu państwa i jego obywateli obszar działalności, a jego wykonywanie należy uregulować na wzór zawodów zaufania publicznego.

¹ Art. 65 ust. 1 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483).

Celem artykułu jest wykazanie, że zawód psychologa spełnia kryteria przypisywane zawodom zaufania publicznego i taki status należy nadać tej profesji. W dobie postępującego kryzysu psychicznego u dzieci, młodzieży i dorosłych priorytetem dla państwa winno być wprowadzenie jasnych kryteriów dostępu do tego zawodu i zasad jego wykonywania, bacząc na bezpieczeństwo osób korzystających z pomocy psychologów.

Artykuł uwzględnia stan prawny na 15 lipca 2025 r.

Cechy zawodów zaufania publicznego a zawód psychologa

Pojęciem *zawód zaufania publicznego* posługuje się Konstytucja RP w art. 17 ust. 1, jednak próżno szukać w ustawie zasadniczej czy jakimkolwiek innym akcie prawa powszechnie obowiązującego legalnej definicji tego zawodu. Warto zaznaczyć też, że termin ten nie występuje w prawie unijnym, europejskim ani międzynarodowym. Nie posługują się nim systemy prawne innych państw europejskich². Można więc podzielić tezę, że pojęcie *zawód zaufania publicznego* jest tworem specyficznym polskim³. Co więcej, wpisanie tego pojęcia do Konstytucji RP świadczy o tym, że dla ustrojodawcy ma ono niezwykle ważne znaczenie z punktu widzenia interesów państwa i jego obywateli. Jednocześnie warto podkreślić, że zawód zaufania publicznego jest stosunkowo nową i jeszcze nie w pełni zdefiniowaną instytucją konstytucyjną, a to powoduje szereg problemów praktycznych⁴.

Biorąc pod uwagę cel badawczy założony w niniejszym opracowaniu, należy w pierwszym rzędzie ustalić znaczenie pojęcia *zawód zaufania publicznego*. Konieczne zatem staje się dokonanie analizy polskiej literatury prawniczej oraz dorobku polskiej judykatury.

Doktryna prawa łączy zawody zaufania publicznego z wykonywaniem zadań o istotnym znaczeniu z punktu widzenia troski o realizację interesu publicznego⁵. Wskazuje się również, że specyficzny status tych zawodów związany jest ze szczególnymi oczekiwaniami fachowości ze strony społeczeństwa, a także obowiązkiem obligatoryjnej przynależności do właściwej korporacji zawodowej⁶.

² M. Pawłowska, *Zawody zaufania publicznego na rynku pracy* [w:] *Rynek pracy wobec wyzwań przyszłości – ewolucja i współczesne uwarunkowania*, red. A. Siedlecka, D. Guzal-Dec, Białą Podlaska 2022, s. 201, <https://www.scribd.com/document/929503801/Zawody-Zaufania-Publicznego-Na-Rynek> (21.06.2025).

³ A. Krasnowolski, *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy*, OT-625, Kancelaria Sejmu, listopad 2013, https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/56/plik/ot-625_.pdf (30.06.2025).

⁴ Por. J. Smarż, *Definiowanie pojęcia „zawód zaufania publicznego”*, „*Studia Prawnicze*” 2012, nr 3(191), s. 123–124.

⁵ M. Pawłowska, *Zawody zaufania publicznego...*, s. 201.

⁶ L. Garlicki, S. Jarosz-Żukowska [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. t. II, red. M. Zubik, Warszawa 2016, LEX, art. 65.

Niektórzy badacze utożsamiają zawody zaufania publicznego z tzw. wolnymi zawodami, a inni z zawodami regulowanymi⁷. Pomimo istniejących związków pomiędzy tymi pojęciami nie można uznać ich za tożsame⁸. Wśród cech najczęściej przypisywanych zawodom zaufania publicznego zalicza się: konieczność posiadania odpowiednich kwalifikacji (fachowość), określenie przez ustawodawcę wymogów formalnoprawnych niezbędnych do rozpoczęcia wykonywania zawodu, obowiązek przynależności do samorządu zawodowego, ustawowe wskazanie form wykonywania zawodu, szczególną więź zaufania między osobą wykonującą zawód i świadczącą usługi na rzecz klienta a klientem z uwagi na dostęp do prywatnych, często nawet intymnych informacji klienta, prawny obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, ustanowienie gwarancji rzetelności świadczonych usług, wysokie wymagania etyczne, odpowiedzialność dyscyplinarną⁹.

Podobne stanowiska wyrażane są w judykaturze. Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie wypowiadał się w przedmiocie zawodów zaufania publicznego, dokonując próby wyjaśnienia istoty i społecznego znaczenia tych zawodów. W wyroku z dnia 7 maja 2002 r. stwierdził, że „zawód zaufania publicznego to zawód polegający na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, wiążący się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego określane jest dodatkowo normami etyki zawodowej, szczególną treścią ślubowania, tradycją korporacji zawodowej czy szczególnym charakterem wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji”. Dodatkowo w tym samym wyroku Trybunał podkreśla: „Spełnienie wysokich wymagań stawianych przez ustawodawcę osobom wykonującym zawód zaufania publicznego jest uzasadnione tym, iż powierzone są im zadania o szczególnym charakterze lub szczególnej doniosłości z punktu widzenia zadań państwa, troski o realizację interesu publicznego czy gwarancji wolności i praw jednostki”¹⁰.

Trybunał Konstytucyjny w swoim dorobku orzecznictwym dokonał identyfikacji – w oparciu o literaturę – najważniejszych cech zawodów zaufania publicznego, które jego zdaniem przesądzają o znaczeniu i istocie tych zawodów, a mianowicie:

⁷ A. Młynarska-Sobaczewska, *Granice zawodów zaufania publicznego*, „Facta Simonidis” 2023, nr 2, s. 168.

⁸ A. Chochowska, *Liability of a lawyer and a legal adviser for breaching principles of professional ethics*, „International Journal of Legal Studies” 2018, no. 2(4), s. 68; J. Smarż, *Relacja pojęć „wolny zawód” i „zawód zaufania publicznego”, o którym mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Część I*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 4(56), s. 259–272.

⁹ Zob. m.in. P. Sarnecki, *Komentarz do art. 17 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, Warszawa 2005, s. 1–6; J. Smarż, *Relacja pojęć „wolny zawód” i „zawód zaufania publicznego”, o którym mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Część II*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 1(59), s. 161–174; A. Chochowska, *Liability of a lawyer...*, s. 68.

¹⁰ Wyrok TK z dnia 7 maja 2002 r., sygn. SK 20/00, OTK-A 2002, nr 3, poz. 29.

- szczególna doniosłość prawidłowego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania – istotnego z racji znaczenia, jaką dana dziedzina społecznej aktywności zawodowej odgrywa w społeczeństwie, oraz konieczności zapewnienia ochrony gwarantowanych Konstytucją RP praw podmiotowych jednostki,
- powierzanie w warunkach wysokiego zaufania uprawiającym taki zawód informacji osobistych i dotyczących życia prywatnego osób korzystających z ich usług,
- uznawanie tych informacji za tajemnicę zawodową, która nie może być ujawniona,
- objęcie osób dysponujących taką tajemnicą – w wypadku możliwości naruszenia istotnych dóbr jednostki w razie jej ujawnienia – immunitetem zwalniającym je od odpowiedzialności karnej za nieujawnienie informacji,
- korzystanie ze świadczeń tych zawodów często w razie nastąpienia realnego albo choćby potencjalnego niebezpieczeństwa dla dóbr jednostki o szczególnym charakterze (np. życie, zdrowie, wolność, godność, dobre imię),
- niepodleganie regułom hierarchii urzędniczej,
- występowanie sformalizowanej deontologii zawodowej oraz rękojmnia należącego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu, gwarantowana z jednej strony przez wysokie bariery dostępu do wykonywania każdego z zawodów zaufania publicznego, obejmujące nie tylko wymóg ukończenia odpowiedniego szkolenia, lecz również reprezentowanie odpowiedniego poziomu etycznego, z drugiej – sprawowaną w interesie publicznym pieczę organów samorządu zawodowego¹¹.

Jak zostało wspomniane, doktryna i orzecznictwo wskazują wiele wyróżników zawodu zaufania publicznego. Wśród nich kluczowy staje się wielokrotnie podnoszony aspekt istnienia zaufania społecznego, który „stanowi fundament interakcji społecznych i jest stanem wyrażającym się pozytywnymi oczekiwaniami, co do motywu postępowania innych osób”¹². Jest to niekwestionowany, a jednocześnie newralgiczny element determinujący włączenie danego zawodu do tej grupy profesji. „Na zaufanie to składa się szereg czynników, wśród których na pierwszy plan wysuwają się: przekonanie o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej oraz wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla profilu danego zawodu”¹³. Istnienie zaufania społecznego łączy się zatem z posiadaniem nieposzlakowanej opinii, wysokich kwalifikacji merytorycznych oraz moralnych, a także działaniem na rzecz interesu publicznego¹⁴.

Na podstawie powyższych rozważań można wysnuć wniosek, że wyjaśnienie znaczenia pojęcia *zawód zaufania publicznego* jest niezwykle trudnym, choć

¹¹ Wyrok TK z dnia 2 lipca 2007 r., sygn. K 41/05, OTK-A 2007, nr 7, poz. 72, LEX.

¹² M. Pawłowska, *Zawody zaufania publicznego...*, s. 199.

¹³ Wyrok TK z dnia 2 lipca 2007 r., sygn. K 41/05, OTK-A 2007, nr 7, poz. 72.

¹⁴ Por. A. Chochowska, *Liability of a lawyer...*, s. 68.

istotnie ważnym zadaniem. Jak słusznie zauważa J. Smarż, definiowanie tego pojęcia przysparza wiele problemów, a to z kolei nie pozwala wypracować kompromisu co do katalogu cech charakterystycznych dla tej grupy zawodów¹⁵.

Brak jednoznacznego stanowiska w tym zakresie utrudnia prawidłowe wykonywanie niektórych – ważnych z punktu widzenia interesu publicznego – zawodów. Doskonałym przykładem jest zawód psychologa, który wydaje się spełniać wszystkie zaprezentowane wyżej cechy zawodu zaufania publicznego, a niestety nie doczekał się kompleksowej regulacji normatywnej. Wszelkie próby uregulowania zasad wykonywania tego zawodu kończyły się niepowodzeniem. Pomimo uchwalenia w 2001 r. ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (która początkowo miała wejść w życie 1 stycznia 2002 r.)¹⁶ nie udało się wdrożyć najistotniejszych jej postanowień (szczególnie w zakresie utworzenia samorządu psychologów), co spowodowało ostatecznie, że akt ten stał się tzw. prawem martwym. Wśród wielu zarzutów stawianych tej regulacji prawnej najistotniejszym było nieuznanie przez rząd zawodu psychologa za zawód zaufania publicznego. Wątpliwości co do charakteru prawnego zawodu psychologa Rada Ministrów przedstawiła w uzasadnieniu do projektu ustawy zmieniającej ustawę o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów z 2001 r.¹⁷, wyrażając jednoznaczny sprzeciw wobec korporacyjnego reglamentowania coraz szerszych obszarów grup zawodowych. Jednym z głównych argumentów podawanych w tym uzasadnieniu było to, że nie powinno się podwójnie licencjonować tego zawodu przez samorząd zawodowy, gdyż czynią to uczelnie, wydając dyplom ukończenia studiów¹⁸. Takie twierdzenie wydaje się nieuzasadnione z co najmniej kilku powodów.

Po pierwsze: uczelnie w trakcie studiów weryfikują jedynie wiedzę i ewentualnie umiejętności zawodowe, nie mogą natomiast zagwarantować, że osoby wykonujące zawód psychologa będą przestrzegać zasad uczciwości i etyki zawodowej. Po drugie: w obliczu dynamicznych zmian i rozwoju nauki uzyskana na etapie studiów wiedza winna być rozwijana w trakcie całego okresu pracy zawodowej. Konieczne staje się doksztalcanie po uzyskaniu dyplomu magistra. Po trzecie: uczelnie nie weryfikują, czy osoba uzyskująca dyplom magistra, daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu.

¹⁵ J. Smarż, *Relacja pojęć „wolny zawód” i „zawód zaufania publicznego”*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr (59), s. 168.

¹⁶ Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz.U. 2001, nr 73, poz. 763).

¹⁷ Ustawa z dnia 21 grudnia 2001 r. o zmianie ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów oraz ustawy – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. 2001, nr 154, poz. 1798).

¹⁸ Zob. uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 21 grudnia 2001 r. o zmianie ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów oraz ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym, na podstawie której przesunięto pierwotny termin jej wejścia w życie o dwa lata.

Brak nadzoru nad wykonywaniem tak istotnego dla interesu publicznego zawodu (z uwagi na niepowołanie samorządu psychologów) jest niekorzystne zarówno dla osób korzystających z usług psychologów, jak i dla samych psychologów¹⁹. Ponadto nieuregulowanie zasad wykonywania zawodu, którego istotą jest działanie w obszarze zdrowia psychicznego, w tym choćby braku jasnych wymogów dotyczących niekaralności za przestępstwa umyślne czy obowiązku posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych, może osłabiać zaufanie do psychologów.

Argumenty za uznaniem zawodu psychologa za zawód zaufania publicznego

Psycholog jest specjalistą z zakresu zdrowia psychicznego, którego działalność obejmuje oddziaływanie na człowieka i jego zachowanie poprzez ukierunkowanie na zmianę schematycznych myśli, działań czy przekonań. Wpływanie na psychikę innych wymusza konieczność zbudowania bliskiej relacji pomiędzy psychologiem a osobą, której udzielana jest pomoc. To z kolei sprzyja uzewnętrznianiu się klienta i podawaniu psychologowi informacji o charakterze osobistym, a nawet intymnym. Jak widać, stosunek między psychologiem a klientem ma szczególny wymiar i musi być obwarowany zasadą poufności oraz obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej.

Doniosły i społecznie ważny charakter usług wykonywanych przez psychologa wymusza konieczność stawiania wobec tych specjalistów wysokich wymagań, zarówno o charakterze etycznym, jak i merytorycznym. Profesjonalizm mierzony nie tylko miarą formalnych kwalifikacji, ale także poziomem etyki zawodowej i empatii umożliwia właściwe realizowanie czynności przez psychologa. Wymogi te muszą być spełnione nie tylko w momencie rozpoczynania wykonywania zawodu, ale również przez cały okres pracy zawodowej. W ten sposób buduje się społeczne zaufanie do zawodu psychologa, a jak zostało już wykazane – zaufanie to jest kluczowe i niezbędne w relacjach psycholog–klient. W literaturze wielokrotnie zwraca się uwagę na ten właśnie przymiot w kontekście zawodów, które wiążą się z ochroną zdrowia. Podkreśla się, że poziom zaufania pacjenta do psychologów wyznaczany jest ich kwalifikacjami moralnymi²⁰. „Zaufanie odgrywa szczególną rolę w relacjach interpersonalnych podczas podejmowania przez psychologa czynności zawodowych”²¹. Co istotne „[p]sycholog, podobnie

¹⁹ Na temat nadzoru nad wykonywaniem zawodów zaufania publicznego zob. m.in. J. Smarż, *Zakres konstytucyjnej pieczy nad wykonywaniem zawodów zaufania publicznego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2022, nr 5(69), s. 93–108.

²⁰ M.Z. Stepulak, *Psycholog jako zawód zaufania społecznego*, Lublin 2007, s. 145.

²¹ M.Z. Stepulak, *Specyfika zaufania w działalności psychologa*, „Społeczeństwo, Edukacja, Język” 2022, t. 15, s. 62.

jak lekarz, powinien zawsze kierować się zasadą «primum non nocere» (z łac. po pierwsze, nie szkodzić), a działania, które podejmuje, winny mieć na celu jedynie dobro osoby, która rozpoczynając tę współpracę, zaufała mu i uwierzyła w jego czyste intencje i profesjonalizm²². Oznacza to, że każdy człowiek korzystający z pomocy psychologicznej winien mieć przekonanie co do kompetencji psychologa, a także do jego postawy etycznej. Warto zaznaczyć, że „[r]elacja psychologa wobec swojego pacjenta, która bierze pod uwagę zaufanie, ma charakteryzować się intencją poszanowania drugiej osoby”²³. Nie mniej ważna jest kwestia poufności oraz działania zgodnego z aktualną wiedzą psychologiczną oraz stosowanie przez psychologa wiarygodnych i certyfikowanych narzędzi pomiarowych, zaufanie w relacjach zachodzących między psychologiem a pacjentem (klientem) odnosi się bowiem także do normatywnego zabezpieczenia obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej przez psychologa dotyczącej informacji uzyskanych w trakcie świadczonych pacjentowi usług psychologicznych. Warto przecież podkreślić, że w trakcie wykonywania czynności zawodowych przez psychologa pomiędzy nim a klientem buduje się swoista relacja interpersonalna, na bazie której rodzi się więź zaufania²⁴.

Znaczenie zawodu psychologa w kontekście realizowanych przez te osoby zadań było inspiracją do próby uregulowania statusu prawnego psychologa już w 2001 r. W uzasadnieniu projektu ustawy, która ostatecznie została uchwalona przez Sejm RP 8 czerwca 2001 r.²⁵, wskazano, że „[z]awód psychologa obejmuje szerokie spektrum zagadnień od pomocy w rozwiązywaniu problemów polityki społecznej, psychologicznych badań profilaktycznych, bezrobocia, profilaktyki uzależnień, zapobiegania patologii społecznej, ochrony i promocji zdrowia, niepełnosprawności, doradztwa organizacyjnego i konsultingu dla menedżerów do poradnictwa zawodowego, szkolnego i rodzinnego, rehabilitacji psychologicznej, psychoterapii indywidualnej i grupowej. Nowe zadania i wyzwania stają przed psychologami także w sytuacji różnego typu katastrof (ekologicznych, przemysłowych) czy kataklizmów i klęsk żywiołowych takich, jak np. powódzie, pożary”. Doświadczenia ostatnich lat związane z pojawieniem się wirusa SARS-Cov-2 i wprowadzaniem przez rządy wielu państw na świecie różnorodnych ograniczeń, w tym m.in. tzw. lockdownu, uświadomiły ludziom, że w tak trudnych czasach potrzebujemy specjalistów nie tylko leczących fizyczne dolegliwości, ale również tych, którzy pomogą wrócić do równowagi psychicznej po traumach czy trudnych doświadczeniach życiowych. We współczesnym świecie występuje

²² B. Gulla, *Zawód psycholog [w:] Zadania psychologa-praktyka*, red. B. Gulla, Kraków 2019, s. 12, <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/a1ed70c9-5256-459c-b31d-bdb8a308322e/content> (30.06.2025).

²³ M.Z. Stepulak, *Specyfika zaufania...*, s. 63.

²⁴ *Ibidem*, s. 62–63.

²⁵ Dz.U. 2001, nr 73, poz. 763.

jeszcze wiele przeróżnych zagrożeń dla zdrowia psychicznego. Wojny, konflikty wewnętrzne, migracje, rozwój sztucznej inteligencji, nacisk na zysk i sukcesy, tzw. wyścig szczurów, rozwój social mediów, zmiany klimatyczne – to tylko niektóre niebezpieczeństwa dokuczające dzisiejszej ludzkości. Stąd też można przypuszczać, że wzrost zainteresowania usługami psychologicznymi, który nastąpił w ostatniej dekadzie, w najbliższym czasie jeszcze przyspieszy. Zatem już nie tylko konieczne, ale przede wszystkim pilne staje się uregulowanie w sposób normatywny zasad wykonywania zawodu psychologa. Należy zaznaczyć, że rolą państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa we wszystkich obszarach życia społecznego, w tym także w obszarze ochrony zdrowia (również tego psychicznego). Istotność prawidłowego funkcjonowania psychiki człowieka dla rozwoju państwa i całego społeczeństwa jest aktualnie dostrzegana przez rządzących.

Jak podkreśla się w uzasadnieniu do nowego projektu ustawy o zawodzie psychologa (druk sejmowy nr 1344), który aktualnie został skierowany do prac sejmowych w Komisji Polityki Społecznej i Rodziny oraz Komisji Zdrowia, „[z]asada ochrony zdrowia psychicznego na szczeblu państwowym, ale także na arenie międzynarodowej, została uznana za podstawę prawidłowego rozwoju społeczeństwa. Szczególna rola zawodu psychologa w społeczeństwie przemawia za koniecznością utrzymania regulacji tego zawodu. Szerokie grono odbiorców usług psychologicznych i wzrost zainteresowania sferą zdrowia psychicznego, tak na poziomie indywidualnym, jak i instytucjonalnym, motywuje do ustawowego uregulowania zawodu psychologa”²⁶.

Wydaje się zatem, że aktualnie istnieje w środowisku politycznym większa świadomość konieczności wprowadzenia administracyjnoprawnych ram wykonywania zawodu psychologa i nadania temu mu statusu zawodu zaufania publicznego, co z pewnością przyczyni się do zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa w obszarze zdrowia psychicznego.

Ustawa o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów z 2001 r. jako nieudana próba uregulowania zasad wykonywania zawodu

Jak zostało przedstawione powyżej, aktem regulującym zawód psychologa w Polsce jest ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym (dalej: u.o.z.p.) psychologów, jednak jest ona w zasadzie tzw. prawem martwym z uwagi na niepowołanie samorządu zawodowego psychologów. Niemniej warto zaprezentować kluczowe regulacje zawarte w tym akcie prawnym i pokusić się o ich krytyczną analizę, skłoni to bowiem do refleksji

²⁶ <https://sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=1344> (15.07.2025).

dotyczącej konieczności normatywnego uregulowania wykonywania tego ważnego społecznie zawodu.

Podjmując się wykładni najważniejszych przepisów przedmiotowej ustawy, można dokonać próby zdefiniowania zawodu psychologa. Z norm prawnych zawartych w art. 2, 3, 4 i 8 u.o.z.p. wynika, że psycholog to zawód samodzielny, którego wykonywanie wymaga spełnienia określonych ustawowo wymogów, przede wszystkim w zakresie kwalifikacji formalnych potwierdzonych dyplomem ukończenia studiów i posiadaniem tytułu magistra psychologii. Jego wykonywanie obejmuje udzielanie następujących usług psychologicznych: diagnoza, opiniowanie, orzekanie (o ile przepisy tak stanowią), psychoterapia, udzielanie pomocy psychologicznej. Katalog tych świadczeń, zgodnie z dyspozycją zawartą w art. 4 u.o.z.p., nie ma charakteru zamkniętego, zatem psycholog może świadczyć także inne usługi psychologiczne – potwierdza to użyty w tym przepisie zwrot *w szczególności* (choć nie zostało określone, jakie to mają być czynności). Co ważne, intencją ustawodawcy było zagwarantowanie wysokiej jakości usług psychologicznych, bowiem warunkiem uzyskania prawa wykonywania zawodu i wpisania na listę psychologów miało być odbycie podyplomowego stażu zawodowego pod nadzorem doświadczonego psychologa. Wśród innych warunków stawianych psychologom w ustawie przewidziano również wymóg posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych oraz znajomości języka polskiego. Wydaje się, że istotnym niedociągnięciem tej ustawy jest brak wymogu niekaralności i posiadania nieposzlakowanej opinii. Od psychologa wymagać się przecież powinno najwyższej uczciwości i rzetelności, także w zakresie poszanowania prawa.

Wola ustawodawcy było, aby osoba spełniająca warunki ustawowe na swój wniosek mogła zostać wpisana na listę psychologów, przy czym adepci zawodu (czyli osoby, które dopiero rozpoczęły staż zawodowy) – na listę psychologów-stażystów. Rozwiązanie to budziło wątpliwości polityków, którzy nie widzieli potrzeby reglamentowania tego zawodu mimo argumentów ze strony środowiska psychologów wskazujących potrzebę kompleksowego unormowania tego doniosłego społecznie zawodu²⁷.

Ustawodawca dokonał też próby określenia zasad wykonywania zawodu, choć trzeba zaznaczyć, że dość lakonicznie. Mimo prawidłowych założeń – m.in. ustanowienia obowiązku uzyskania zgody klienta na podjęcie usług psychologicznych, informowania o planowanych czynnościach w stosunku do klienta, zachowania w tajemnicy informacji związanych z klientem, ustanowienia prawa i obowiązku doskonalenia zawodowego, wskazania prawnych form wykonywania zawodu, wprowadzenia listy metod i narzędzi, które mogą być stosowane

²⁷ Szerzej na temat wątpliwości prawnych dotyczących regulacji zawodu psychologa zob. D. Bednarek, *Zawód psycholog. Regulacje prawne i etyka zawodowa*, Warszawa 2020, s. 51–56.

przez psychologów, istnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej psychologów – ze względu na niekompletne i bardzo powierzchowne uregulowanie zasad wykonywania zawodu – regulację tę należy uznać za wysoko wadliwą.

Wśród najważniejszych zarzutów, które można postawić omawianej ustawie, są m.in.:

- niezgodność z prawem Unii Europejskiej ze względu na brak regulacji dotyczących wpisywania na listę psychologów i uzyskiwania prawa wykonywania zawodu osób, które zdobyły wykształcenie poza Polską,
- wątpliwości w zakresie możliwości prowadzenia przez psychologów psychoterapii (legalna definicja psychoterapii i formalne uprawnienia do jej prowadzenia zostały powierzone osobom, które ukończyły tzw. szkołę psychoterapii i odbyły staż, na mocy nowelizacji do ustawy o ochronie zdrowia psychicznego bez dokonania zmian w ustawie o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, co powoduje szereg wątpliwości interpretacyjnych),
- uzyskiwanie zezwolenia właściwego marszałka województwa na prowadzenie prywatnej praktyki psychologicznej po uzyskaniu zgody Komisji Ekspertów bez określenia szczegółowych kryteriów wydawania tego zezwolenia,
- lakoniczne regulacje w zakresie zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej (m.in. brak regulacji dotyczących postępowania wyjaśniającego, zasad przedstawiania zarzutów, obowiązków rzecznika odpowiedzialności zawodowej, składania wniosku o ukaranie, zasad składania wniosków dowodowych, prawa do zapoznania się z aktami sprawy przez podejrzanego/obwinionego psychologa itp.)²⁸.

Nadto – z uwagi na niepowołanie samorządu psychologów²⁹ – nawet tych bardzo ogólnych norm nie udało się wprowadzić w życie. Z dzisiejszej perspektywy można jednoznacznie stwierdzić, że akt ten nie odpowiada realiom współczesności. Przemiany społeczne i polityczne, jakie zaistniały od momentu uchwalenia ustawy (m.in. wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, zmiany systemu szkolnictwa wyższego, zwiększenie świadomości prawnej społeczeństwa), wymuszają podjęcie działań zmierzających do rozpoczęcia dyskusji nad normatywnym kształtem zawodu psychologa. Aktualnie nie ma możliwości wykonania ustawy bez wprowadzania do niej zmian, przy czym wyraźnie należy podkreślić, że ewentualny zakres nowelizacji musiałby być bardzo szeroki. W związku z tym konieczne wydaje się uchylenie ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów przez nowy akt regulujący kompleksowo zawód psychologa, który zapewni pełne bezpieczeństwo zarówno korzystającym z pomocy psychologicznej, jak i samym psychologom.

²⁸ Więcej zarzutów dotyczących przedmiotowej ustawy zob. <http://paluchja-zajecia.home.amu.edu.pl/etyka/uzasadnienie-zaw-psycholog-27-02-09.pdf> (30.06.2025).

²⁹ Zob. D. Bednarek, *Zawód psycholog...*, s. 53.

Podsumowanie

Dwadzieścia cztery lata temu dokonano próby uregulowania zawodu psychologa. 8 czerwca 2001 r. uchwalona została ustawa o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, która miała wejść w życie 1 stycznia 2004 r. Była ona pierwszą regulacją dotyczącą wykonywania tego zawodu w III RP, akt ten nie spełnił jednak pokładanych w nim nadziei na kompleksowe unormowanie tak istotnego z punktu widzenia interesu publicznego zawodu psychologa. W wyniku braku konsensusu pomiędzy środowiskiem psychologów a rządem RP co do włączenia tego zawodu do grupy zawodów zaufania publicznego pierwotny termin, od którego miała obowiązywać, został przesunięty na 1 stycznia 2006 r.³⁰ Uważano, że w okresie *vacatio legis* tej ustawy należy dokonać konstytucyjnego zdefiniowania zawodów zaufania publicznego i wyeliminować mankamenty tego aktu prawnego. Niestety do dziś założone zadanie nie zostało zrealizowane. Wspomniana ustawa pomimo formalnego wejścia w życie w 2006 r. stała się klasycznym przykładem tzw. prawa martwego z uwagi na niepowołanie samorządu zawodowego psychologów, a tym samym brak możliwości wykonania większości jej postanowień.

Od tamtego czasu, a więc przez ponad 20 lat, nie udało się wypracować konsensusu w zakresie treści norm prawnych, które miałyby uregulować kompleksowo status prawny zawodu psychologa. Powodem tego stanu rzeczy był brak zgody Ministra Pracy i rządu na uznanie zawodu psychologa za zawód zaufania publicznego. Rząd podejmował również kilkakrotnie inicjatywę uchylecia ustawy z 2001 r., jednak bez powodzenia. Wizja odebrania temu zawodowi statusu zawodu zaufania publicznego spotkała się z wyraźnym sprzeciwem środowiska psychologów.

Podkreślić należy, że w ostatnich latach zostało złożonych do Sejmu RP kilka projektów ustaw, których celem było uregulowanie zasad wykonywania zawodu psychologa, ale żaden z nich jak dotąd nie został uchwalony. Nadzieję na zmianę tego stanu rzeczy daje przyjęty 27 maja 2025 r. przez Radę Ministrów, a przygotowany w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej projekt ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów³¹, który wpłynął do Sejmu 6 czerwca 2025 r. W projekcie tym pojawił się jednoznaczny zapis, że zawód psychologa jest zawodem zaufania publicznego, co uzasadnia powołanie samorządu

³⁰ Pierwotny termin wejścia w życie został zmieniony na 1 stycznia 2006 r. w wyniku uchwalenia nowelizacji ustawy, tj. ustawy z dnia 21 grudnia 2001 r. o zmianie ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów oraz ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. 2001, nr 154, poz. 1798).

³¹ Projekt ustawy o zawodzie psychologa oraz samorządzie zawodowym psychologów – Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zawodzie-psychologa-oraz-samorzadzcie-zawodowym-psychologow2> (16.06.2025).

zawodowego³². Należy żywić nadzieję, że polski ustawodawca w najbliższym czasie dokona regulacji zawodu psychologa, co zapewni bezpieczeństwo osobom korzystającym z tego typu usług oraz samym psychologom.

Bibliografia

- Bednarek D., *Zawód psycholog. Regulacje prawne i etyka zawodowa*, Warszawa 2020.
- Chochowska A., *Liability of a lawyer and a legal adviser for breaching principles of professional ethics*, „International Journal of Legal Studies” 2018, no. 2(4).
- Garlicki L., Jarosz-Żukowska S. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, red. M. Zubik, Warszawa 2016, LEX.
- Gulla B., *Zawód psycholog* [w:] *Zadania psychologa-praktyka*, red. B. Gulla, Kraków 2019.
- Krasnowolski A., *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy*, OT-625, Kancelaria Sejmu, listopad 2013, https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/56/plik/ot-625_.pdf (30.06.2025).
- Młynarska-Sobaczewska A., *Granice zawodów zaufania publicznego*, „Facta Simonidis” 2023, nr 2.
- Pawłowska M., *Zawody zaufania publicznego na rynku pracy* [w:] *Rynek pracy wobec wyzwań przyszłości – ewolucja i współczesne uwarunkowania*, red. A. Siedlecka, D. Guzał-Dec, Biała Podlaska 2022, <https://www.scribd.com/document/929503801/Zawody-Zaufania-Publicznego-Na-Rynek> (21.06.2025).
- Samecki P., komentarz do art. 17 [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, Warszawa 2005.
- Smarż J., *Definiowanie pojęcia „zawód zaufania publicznego”*, „Studia Prawnicze” 2012, nr 3(191).
- Smarż J., *Relacja pojęć „wolny zawód” i „zawód zaufania publicznego”, o którym mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Część I*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 4(56).
- Smarż J., *Relacja pojęć „wolny zawód” i „zawód zaufania publicznego”, o którym mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Część II*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 1(59).
- Smarż J., *Zakres konstytucyjnej pieczy nad wykonywaniem zawodów zaufania publicznego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2022, nr 5(69).
- Stepulak M.Z., *Psycholog jako zawód zaufania społecznego*, Lublin 2007.
- Stepulak M.Z., *Specyfika zaufania w działalności psychologa*, „Społeczeństwo, Edukacja, Język” 2022, t. 15.

Streszczenie

W artykule podjęte zostały rozważania dotyczące potrzeby uregulowania zawodu psychologa na wzór zawodów zaufania publicznego, bowiem obowiązująca ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. jest w zasadzie tzw. prawem martwym i nie przyczynia się do zapewnienia bezpieczeństwa osobom, które korzystają z usług świadczonych przez psychologów. Stan ten jest nie do zaakceptowania w dobie szybkiego wzrostu liczby osób wymagających różnego rodzaju interwencji psychologicznych. Wprowadzenie regulacji prawnych, które w sposób kompleksowy unormują zasady wykonywania tego zawodu, zabezpieczy prawidłowość świadczonych usług psychologicznych, co będzie korzystne zarówno dla samych psychologów, jak i ich klientów. Żywić należy nadzieję, że

³² Druk nr 1344.

w niedługim czasie uchwalony zostanie kompleksowy akt prawny, który nie tylko zadowolili środowisko psychologów, ale przede wszystkim przyczyni się do zapewnienia bezpieczeństwa w obszarze zdrowia psychicznego Polaków. Artykuł ma na celu wykazanie, że zawód psychologa spełnia wszystkie cechy zawodów zaufania publicznego, o których stanowi Konstytucja RP w art. 17 ust. 1, a zatem należy wprowadzić administracyjnoprawne ograniczenia w wykonywaniu tego zawodu, dbając tym samym o zabezpieczenie interesów państwa i jego obywateli w zakresie dostępu do profesjonalnych usług psychologicznych.

Słowa kluczowe: zawód psycholog, zawód zaufania publicznego, zawód regulowany, zaufanie publiczne, samorząd psychologów

ADMINISTRATIVE-LEGAL REGULATION OF THE PROFESSION OF PSYCHOLOGIST IN POLAND

Summary

The article discusses the need to regulate the profession of psychologist on the model of professions of public trust. The current Act of 8 June 2001 is basically a so-called dead law and does not contribute to ensuring the safety of people who use the services provided by psychologists. This state of affairs is unacceptable in the era of a rapid increase in the number of people requiring various types of psychological interventions. The introduction of legal regulations that will comprehensively regulate the rules of this profession will secure the correctness of psychological services provided, which will be beneficial both for psychologists themselves and their clients. It is to be hoped that in the near future a comprehensive legal act will be passed, which will satisfy not only the community of psychologists, but above all will contribute to ensuring safety in the area of mental health of Poles. The article aims to demonstrate that the profession of psychologist meets all the characteristics of professions of public trust, as provided for in Art. 17(1) of the Constitution of the Republic of Poland, and therefore administrative and legal restrictions on the exercise of this profession should be introduced, thus taking care to secure the interests of the state and its citizens in terms of access to professional psychological services.

Keywords: profession of psychologist, profession of public trust, regulated profession, public trust, self-government of psychologists